

การจับสัตว์ทดลองอย่างถูกวิธี (Handling)

โดย สัตวแพทย์หญิงทัศนีย์ ไหลมา

หน่วยสัตว์ทดลอง คณะแพทยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5 กันยายน 2529

เอกสารชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อแจกฟรีในหน่วย ตามคำเรียกร้องของบรรดานักวิจัยที่มาใช้บริการ สัตว์ทดลอง จากหน่วยสัตว์ทดลอง คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ต้องการจะทราบเทคนิค การปฏิบัติกับสัตว์อย่างถูกวิธี ไม่เป็นอันตรายทั้งผู้จับและตัวสัตว์ ผู้เขียนได้รวบรวมเอาจากประสบการณ์ ที่ได้ทำงานกับสัตว์ทดลองและสัตว์เลี้ยงเป็นเพื่อน คือ สุนัข-แมว ทั้งในหน่วยสัตว์ทดลอง คณะ แพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคลินิกรักษาสัตว์ (ส่วนตัว) มานานกว่า 12 ปี ทั้งจากที่เรียนมา และจากผู้รู้ (จึงไม่มีตำราและเอกสารอ้างอิงใด ๆ ทั้งในและต่างประเทศ) นำมาประยุกต์ให้เป็นวิธีการง่าย ๆ มีรูปภาพประกอบด้วยเพื่อง่ายและปฏิบัติได้จริง ๆ

การจับสัตว์ทดลองที่ถูกวิธีก็คือการปฏิบัติกับสัตว์ด้วยวิธีการใดๆ ก็ตามที่ไม่ก่ออันตรายกับผู้จับ และกับตัวสัตว์ทดลองเอง วิธีการเหล่านั้นต้องทำกับสัตว์อย่างละมุนละม่อม แต่มั่นคง (Firmly restrained) เช่น ไม่บีบรัดสัตว์จนหายใจไม่ออก หรือปล่อยให้ดิ้นรนจนแว้งกัดผู้จับกุมได้ สัตว์ทดลองแต่ละชนิดมี ธรรมชาติความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันออกไป มีจุดความรู้สึก (sensitive area) ที่ไม่เหมือนกันจึงต้อง คำนึงถึงจุดเหล่านี้ เช่น กระต่าย จุดความรู้สึกอยู่ที่หู เป็นต้น

1. หนูถีบจักร (MOUSE) หนูชนิดนี้ขนาดเล็ก, เชื่อง, ตัวโตเต็มที่มีน้ำหนัก 20-30 กรัม

วิธีที่ 1 ใช้นิ้วหัวแม่มือ และนิ้วชี้จับที่หางในตำแหน่งเลยกึ่งกลางหางไปทางปลายหางเล็กน้อย ยกขึ้น (ห้ามแกลงไปมาในอากาศ) ไปวางบนโต๊ะ หรือวางบนมืออีกข้าง วิธีนี้ใช้ เคลื่อนย้าย หรือต้องการดูเพศของสัตว์

วิธีที่ 2 ใช้นิ้วหัวแม่มือ และนิ้วชี้จับผิวหนังระหว่างหลัง และคอ แล้วใช้นิ้วกลาง และนิ้วนางหนีบ หรือคีบ โคนหางไว้ จะเป็นวิธีควบคุมที่ค่อนข้างมั่นคง

2. หนูขาว (RAT) หนูชนิดนี้ขนาดโตกว่าหนูถีบจักร (MOUSE) ขนาดโตเต็มที่น้ำหนัก 250-300 กรัม บางตัวจะดุ การจับไม่ใช้วิธีจับหางยกขึ้น เพราะอาจจะแฉิ่งมากัดมือเนื่องจากน้ำหนักตัวมาก เมื่อยกขึ้นสัตว์จะรู้สึกเจ็บเหมือนถูกดึงหาง วิธีที่ถูกต้องคือใช้นิ้วหัวแม่มือ และนิ้วชี้จับที่หน้าอก หลังขาหน้าทั้งสอง โดยให้ฝ่ามือพาดไปบนด้านหลังของสัตว์ทดลอง ถ้าหนูที่มีนิสัยดุ เลื่อนนิ้วทั้งสองไปที่คอบริเวณหลังหู และออกแรงกดที่บริเวณขากรรไกร เพื่อล๊อคคอไม่ให้หันมาด้านหลังได้

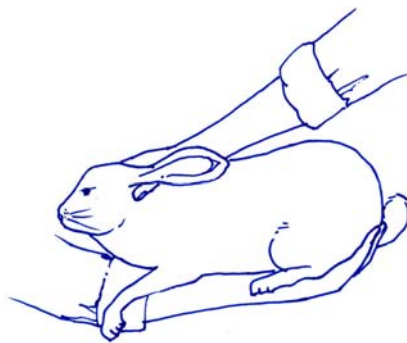
3. หนูตะเภา (GUINEA PIG) ขนาดโตกว่าหนูขาว (RAT) ลำตัวอ้วนหนา สั้น และไม่มีหาง เป็นสัตว์ค่อนข้างจะขี้อาย ตกใจง่าย ตื่นเต้นง่าย

การจับ ใช้นิ้วหัวแม่มือวางพาดทางด้านหน้าของขาหน้า ส่วนฝ่ามือวางบนหลังของสัตว์ ยกหน้าขึ้น มืออีกข้างพยุงส่วนท้ายลำตัว ยกขึ้น

4. กระต่าย (RABBIT) น้ำหนักค่อนข้างมาก 3-5 กิโลกรัม หูยาว ขาว ขนปุย ตกใจและตื่นเต้นง่าย

การจับ ใช้มือขวาจับบริเวณคอหลังทั้งสองข้าง (ห้ามจับที่หูเด็ดขาด) ซึ่งจะช่วยควบคุมบริเวณหัวให้นิ่ง ใช้มือซ้ายสอดใต้ท้องมาโอบเหนือขาหลัง ยกขึ้นให้ตัวสัตว์มาแนบชิดกับตัวผู้จับ เพื่อให้สัตว์เกิดความอบอุ่น และคุ้นเคยไม่ตื่นรนเพื่อต่อต้าน

5. แฮมเตอร์ (HAMSTER) รูปร่างคล้ายหนูตะเภา แต่เล็กกว่ามาก ขนาดโตเต็มที่น้ำหนัก 90-100 กรัม ปราดเปรี้ยว ว่องไว และมีนิสัยขุดรู จึงไม่ค่อยมีผู้นิยมใช้ในงานวิจัยอย่างกว้างขวางนัก

การจับ การจับค่อนข้างจะทำได้ยาก เพราะสัตว์จะกัด วิธีการคือพยายามควบคุมให้อยู่นิ่งกับที่ โดยใช้นิ้วทั้ง 5 กดไปที่ตัวสัตว์ ให้หมอบติดกับพื้น (ดังรูป) แล้วหิ้วตัวขึ้น หรือใช้เครื่องมือโดยใช้ท่อหรือกระป๋องขนาดเท่าตัวแฮมเตอร์ค่อยๆ ดันเข้าไปที่

6. แมว (CAT) คล้ายกระต่าย แต่มีหาง

การจับ ถ้าแมวเชื่อง ก็ใช้วิธีจับเหมือนกระต่าย หรือโดยวิธีใช้มืออุ้มยกขึ้นมา ถ้าคุ้ก็ใช้มือทั้งสองโอบรอบคอ ใช้นิ้วกดที่ขากรรไกร ควบคุมไม่ให้หัวบิดไปมา

แมวเชื่อง

แมวคุ้ร้าย

6. สุนัข (DOG) สุนัขทดลองจะแบ่งเป็น 2 พวก คือ

ประเภทที่ 1 สุนัขที่ผู้ใช้เลี้ยงไว้เอง สุนัขพวกนี้จะเชื่อง ไม่ต่อต้านเวลาจับควบคุม

ประเภทที่ 2 สุนัขไม่มีเจ้าของ ถูกจับมาใช้เป็นสัตว์ทดลอง พวกนี้จะดุ และต่อต้านมาก ครั้งแรกต้องพยายามทำความคุ้นเคยเข้าไปใกล้ซิดได้กับสุนัขโดยให้อาหาร เล่น ด้วยลูกหวี ลูกหลัง ทำด้วยความเมตตา และอ่อนโยน ถ้าคุมมากเมื่อเข้าใกล้ได้ก็ใช้เชือก (ที่ทำด้วยเศษซึ่งไม่แข็ง และไม่ทำให้สุนัขได้รับบาดเจ็บ ขณะทำการ) ทำเป็นบ่วงคล้องไปที่ปาก ให้ปมอยู่ที่ด้านใต้คาง แล้วดึงปลายเชือกทั้ง 2 ด้านไปผูกไว้ที่หลังหู ดึงให้แน่น ถ้าหลวมสุนัขจะอ้าปากได้

การควบคุมให้นอนลง เพื่อเจาะเลือด หรือฉีดยา ต้องใช้ผู้ช่วย 2 คน คนที่ 1 รวบขาหน้า 2 ข้าง ให้นอนตะแคงลง ใช้มือซ้ายดึงขาหน้าด้านล่างให้พาดขึ้นมาที่หัวไหล่ด้านข้างให้มากที่สุด ส่วนมือขวาจับขาหน้าด้านบนแล้วใช้แขนส่วนที่อยู่ระหว่างมือจนถึงข้อศอกออกแรงกดที่ไหล่และคอด้านข้าง เป็นการควบคุมการเคลื่อนไหวส่วนหัว และปาก สุนัขจะแวิ่งมากัดไม่ได้ ส่วนคนที่ 2 ใช้มือทั้ง 2 รวบขาหลัง 2 ข้างเข้าด้วยกันออกแรงกดไว้จะเป็นการควบคุมการเคลื่อนไหวส่วนท้ายของลำตัว สุนัขจะไม่สามารถใช้ขาถีบออกแรงยกตัวขึ้นได้ วิธีนี้ใช้ได้ผลดีมาก สุนัขจะสงบ ผู้ใช้สามารถจะฉีดยา เจาะเลือดได้อย่างง่ายดาย

